

Muhtar Äwezov'un "Abay Jolı" adlı romanından önceki iki dersin devamı olan aşağıdaki bölümü okuyunuz, transkripsiyonunu yapıp Türkiye Türkçesine aktarınız, eser hakkında sınıfta konuşup tartışınız.

Kaynak:

adabiportal.kz, erişim tarihi: 01.12. 2015.

жазған өлеңі болатын. Отырғандар әлі де дел-салда. Күдік етушіден де, шын дұғалық екен деушілер көп. Бала солардың шама-шарқын танып, мысқыл еткендей боп алдаңқырап келді де, енді шынын танытпақ боп, даусын ашық етіп қатайтып алды. Тағы да көзін жұмып, түсін томсартып, құран аударған молдадай, ілгері-кейін теңселе беріп:

*Үшады бозша торғай көдені ықтап,
Басасың аяғыңды нықтап-нықтап,
Кәрі әжем естімейді, нана берсін,
Берейін өлеңіммен шын ұшықтап...—*

деп кеп, тағы да “су-ф-ф!” деп қойды. Үйдің іші енді сезіп, ду күлісті. Соңғы өлеңнің тұсында әжесі де түсінген. Ол үні өшіп, сүйсініп күліп, баласын арқаға қағып, маңдайынан иіскеді.

Абай күлместен, мысқылдай қарайды. Әжесіне жабысып отырып:

— Қалай, құлағың ашылды ма? — деді.

— Е, жаксы боп қалды. Өркенің өссін, балам! — деп әжесі алғыс айтты.

Үлкендер бала мінезіне бір күліп, бір таңданып сүйсініп қалды. Қара сұр бала көптің көзі бір өзіне қадалғанға енді қысылыңқырап, қызарып еді. Бірақ көзінде жайнай жанған от білінеді. Өзге балаларының ажарынан бөлек, қызулы, саналы оты бар сияқты.

Ұлжан тартымды болумен қатар, сыншы да ана. Баласының жаңағы мінезіне біраз ойлана қарап отырды. Биыл денесі өскелеңдеп қалған баласы мінез жағынан да ересек тартқан сияқты. Ұлжан көппен бірге күлген жоқ еді. Енді байқай отырып, ақырын мырс етті де:

— Балам-ау, қаладан молдалық әкеледі десем, нағашыңа тартып қайтқанбысың, немене? — деді.

Үлкендердің бәріне бұл өте түсінікті еді. Жаңағы бала мінезінің дәл шешуі сияқты болып, қайта күлдірді.

— Бәсе, Шаншар?

— Битан, Шитан!

— Тонтөкеңнің жиенімін деп түр ғой! — десіп, Абайдың нағашыларын есіне алысты. Өлерінде: “Жазыла-жазыла қожа-молладан да ұят болды, енді өлмесек болмас!” деп кеткен Тонтай сөздері де көптің есіне түсті.

— Апа-ай, енді бақсы-құшынаш боп, елтірі-сеңсең жинағанша, Тонтөкеңе тартқаным көш ілгері емес пе? — деп Абай іле жауап берді.

— Жарайды, ендеше, ер жетіп қапсың, балам, — деді шешесі.

Дәл осы кезде Майбасардың атшабары кеп кірді. Бұл бағана, кеште Құнанбайдың қасында тұрған қаба сақал, кара Қамысбай еді. Келді де:

— Абай, шырағым, сені әкең шақырып жатыр, — деді.

Үй іші де, Абай да үн қатқан жоқ. Бағанадан бергі еркін, ойнақы, бала мінездің бәрінен тартынып, бойын жиып, бала шәкірт үндемей үйден шықты да, әкесі отырған үйге келді.

Қонақ үйі шешелер үйіндей емес, сыртынан да салқын, үнсіз. Абай есіктен кіре, үйде отырған үлкендерге ашық дауыспен, айқын етіп сәлем берді. Үлкендер де мұның сәлемін дауыстап алды. Кісі көп емес, Құнан-

бай мен Майбасар, Жұмабайдан басқа осы өңірдегі Тобықтының белгілі үлкендері: Байсал, Бөжей, Қаратай, Сүйіндік екен. Және осылардың жанына ерткен жас жолдасы тәрізді Байсалдың немере інісі — бала жігіт Жиренше бар. Абайдан жасы үлкендеу болса да, ол құрбыша ашына еді.

Әкесінің бағанағы кешке күткен кісілері осы үлкендер болды. Абайдың бала күнінен сезетін бір жайы: мұндай кісілермен, әсіресе, дәл осы төрт-бес кісімен бас қосу ел ішінде басталатын бір үлкен істің, оқшау істің белгісі болатын. Оларды әкесі ежелгі дағдысы бойынша әдейі шақыртып алған сияқты.

Бұрын ондай сөздеріне Абай араласып та, тындап та көрмеген. Бүгін бірінші рет әдейі алғызып отыр. Бір ойдан Абай өзіме бірдеме айтпақ па екен деп те ойлады. Бірақ еш нәрсенің қисынын таба алмады.

Абай келіп отырысымен анау үлкендер бұдан қала жайын, оқу жайын, саушылығын сұрастырды. Өзге үлкендер ішінде Абайға, әсіресе, көңіл бөлген сөзуар, жарқын жүзді Қаратай. Ол Абайды көре отырып, Құнанбайдың өзге жас балаларын да еске алды.

— Осы, ана Ысқақ бір жошын! Бір түрлі пысық та сергек неме! — деді.

— Ол өлгі Күнкенің қолындағы ма? — деп сұрап алып, Бөжей:

— Рас, құлдырап тұр! — деді.

— Иә, рас-ау, соның оты бар! — деп Байсал да қостады. Мұның бәрі қиялап айтқан Құнанбайдың қошеметі.

Үндемей түйіліп, сүп-сүр боп отырған Құнанбай ол сөздерге көп шіміркенген жоқ. Қайта, теріс көргендей мойын бұрып, Абайға қарап:

— Одан да, не күтсендер де осы жаман қарадан күтсендерші! — деді.

Құнанбайдың мына баласын осында шақыртып алып отырған және жаңағыдай етіп бұларға танытқалы отырғанын өзгеден Қаратай бұрын аңғарған. Ол дағдылы, майысқақ ептілікке салып, енді Құнанбайдың жаңағы бетімен Абайды сөз қыла бастады. Бөжей мен Байсалға қарап:

— Сендер мұның сүндетке отыртқанда не дегенін естіп пе едіңдер? — деп, аз күліп алды. Абай өзінің балалық, шалалық мінезінің бірін мынадай суық пішінді үлкендердің ортасына салғалы келе жатқан Қаратайға, тіпті, ырза емес еді. Қысылып, ұяла бастады. Бірақ тоқтатар шарасы жоқ. Сондықтан бар тапқаны — ол бала өзі еместей, үндемей сазарып қалды.

Қаратай күле отырып:

— Сүндетке отырғызғанда, ауырсынып жылап жатып: “Құдай-ай, бұл қорлықты көргенше, қыз қып неге жаратпадың!..” депті. Сонда шешесі: “Ақылсыз балам-ау, қыз болсаң бала таппас па едің, содан қиын боп па?” десе, мынау: “Ойбай, онысы тағы бар ма еді?” деп, жылауын тыя қойып, шыдай беріпті, — деді. Үлкендер ақырын мырс-мырс күліп қойды.

Құнанбай естімеген сияқты, ешбір белгі бермеді. Бұл сияқты сөз оны мен Байсалдардың қабағына қарағанда ұзаққа бармайтын тәрізденді. Абайға жайлысы сол болып еді. Әйтпесе, үлкен адамша орталарына шақырып ап, ақымақ бала қып қойып күлгендеріне ырза болайын деген ойы жоқ.

Сөйткенше, сырттан Оспан кіріп келді. Кішкене інісі. Ауылға келгелі көп сұраса да, көре алмаған тентек, содыр інісі.

Ол сәлем беруді ұмытқан жоқ. Бірақ әкесі мен өзге ешкімге қарамастан, келе Абайды құшақтай алды. Өзінің де ең жақсы көретін туысқаны Абай еді. Екеуінің арасы 5-6 жас. Сондықтан Абай қазір де оған аға есепті. Оспан келе бергенде бұ да құшағын жайып, бетінен сүйді. Үлкендер бұлардың жаңа көріскенін сезіп, мына мінездерін кешіргендей. Бірақ келесі минутта-ақ Оспан өзінің тентектігін танытып, абыройдан айрыла бастады. Ол “қайда жүрдің” деп ақырын сұраған Абайға жүресінен отырып, ағасының мойнынан құшақтап, өзіне қарай тартты да, құлағына бір нәрсе сыбыр етті. Бұнысы бір қатты нашар боқтық сөз еді. Шеткі үйде өзінің ағасы Тәкежаннан үйреніп кепті. Сағынған ағасымен ең алғаш тіл қатқанының өзі осы. Абай сескеніп, құлағын тартып қап:

— Өй, не дейсің? — дей беріп еді, Оспан атып тұрып, мұны бас салып құшақтап:

— Айтпа, айтпа деймін анаған! Айтушы болма, анаған!.. — деп, әкесі жақты нұсқап, Абайдың аузын аштырмай, шалқалатып жыға берді.

Абай бір жағынан еріксіз күліп, екіншіден қысылып, бойын жиып алайын деп еді. Денесі кесек, қолы қайратты Оспан түрегеліп алып, шалқалата жығып салды. Және соның үстіне, ұртына тығып жүрген бір сілекейлі қатты нәрсені әп-сәтте Абайдың көйлегінің омырауын ашып, жалаңаш етіне тигізе тастап жіберді. Абай сескеніп, тітіркеніп ырши берген. Үлкен кісі сияқты боп отырған шәкіртті, мына бала бір сәтте кішке-не балаша алыстырып, арпалыстырып жіберді.

Оспан оның тітіркенгеніне мәз болып, әкесін ұмытып, сақылдап күліп:

— Бақа! Бақа салып жібердім көйлегіңе, — деп, Абайды бұрынғыдан да жаман тітіркендірді.

Құнанбай өзінің арт жағында отырған балалардың не қып жатқанын байқамаған. Енді тентек Оспанның дағдылы мінезі құтырып, үдей бастаған соң ашуланып, шұғыл бұрылып, жалт қарады. Жаңа байқады. Алпамсадай болған, асау қара баласы, Абайдың кеудесіне мініп ап тұрғызбай жатыр екен.

Құнанбай өз алдындағы мына бейбастақтыққа қатты ашуланып, Оспанды сол қолымен өзіне қарай жұлқып сүйреп алды да, жақтан тартып-тартып қалды. Оспан екі беті нартай жанып, үлкен көздерімен әкесіне шоктай қадалып, сазарып тұрып алды. Ұрғанына титтей міз баққан да, қалт еткен де жоқ. Бұның бәрін көріп отырған Сүйіндік Байсалға күбір етіп:

— Жаным-ау, қасқыр бала мынау ғой! — деді.

— Құж десеңші. Мынадан ба, мынадан шығар-ау! — деп Байсал да күнк етті.

Құнанбай атшабарға қатты әмір етіп:

— Бар, алып кет, қарғыс тигенді! — деп, Оспанның бетін бұрды да, итеріп қалды. Бала сүрініп құлай бергенде, атшабар да қармап көтере берді. Оспан дәл сол әкеден құтыла беруді күткендей атшабар енді көтеріп алғанда, үйдегінің бәріне естірте, арт жағынан жел шығарып, “тырқ” еткізді де кете барды. Майбасар Қаратайға көз тастап, бір езуін тартып, басын шайқады.